

Období starověku obecně

- život **ve městech** má vliv na společnou dělbu práce a vznik společenských rozdílů
- založeno na **chrámovém (později palácovém) hospodářství**, kdy kněz má na starosti svou obec, je představitel výkonné moci (rozděluje přídele potravin, dohlíží na stavby atd.)
- **vojenská demokracie** – první organizace, kterou můžeme sledovat ve starověku

Rozpětí starověku

počátek starověku:

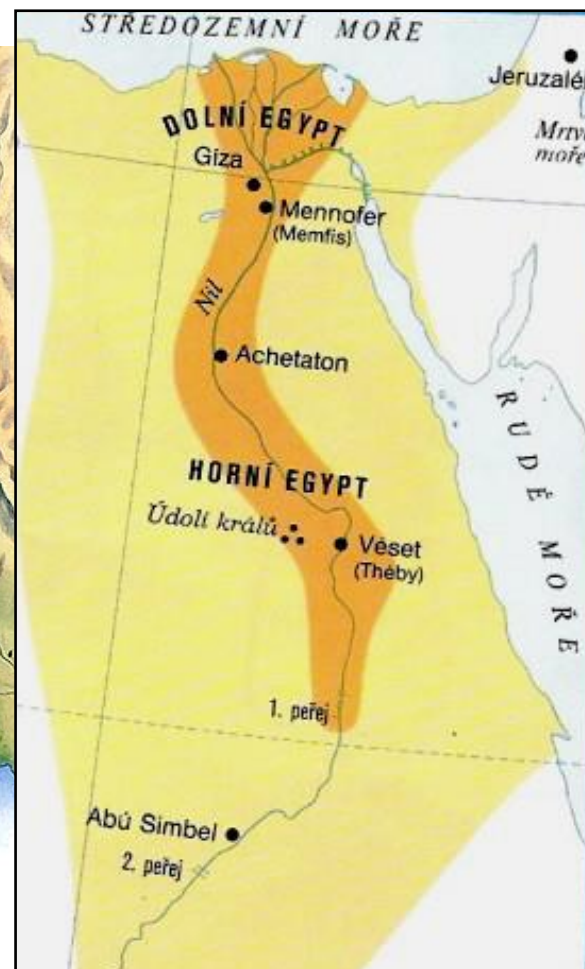
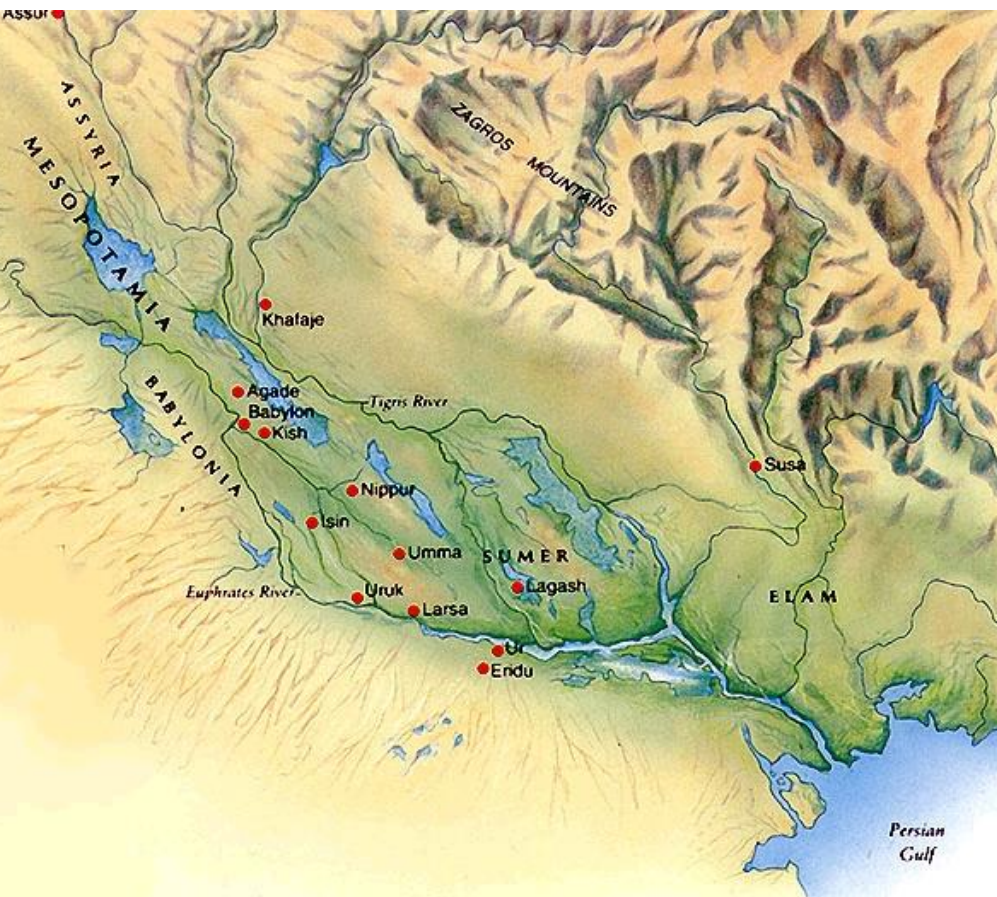
- 4000 - vznik písma, šíření dovednosti metalurgie, hrnčířský kruh

konec starověku:

- 375 – vpád Hunů do Evropy
- 476 - rozpad Západořímské říše
- 529 – uzavření pohanských filozofických škol

Přehled staroorientálních států

- státy na území Mezopotámie (městské státy, **Asýrie**, **Babylonie**, Mittani)
- státy v Malé Asii (**Chetitě**, Frygové, Lýdové)
- státy oblasti Íránu (Elam, Médové, **Peršané**)
- státy Syropalestinské oblasti (**Palestina**, **Foiníkie**)
- státy v Africe (**Egypt**, Nubie)
- státy ve východní Asii (**Indie**, **Čína**, Japonsko, Korea)
- *kmeny, které tvoří kompaktní společenství, ale nezaložily stát* (Hyksósové, mořské národy)

Mezopotámie

- území s nedostatkem vody pro zemědělství (nutnost organizovat obyvatele pro stavbu závlahových systémů)
- nedostatek kamene nahrazen cihlou jako základním stavebním materiálem
- velmi brzy vznikají klasická hrazená města
- objev kola, číslice a piktografické písmo

- 4000 př. Kr. osidlují území Sumerové (neznámého původu)
- první městské státy Ur, Uruk, Eridu, Nipur
- poté se rozloha měst zvětšuje, objevují se první paláce: Kiš, Ešnuna
- časté konflikty mezi městy (spor Umy a Lagaše o vodu zaznamenán na *Supí stéle*)
- avšak žádné z měst nezískává dominanci nad celou oblastí

- Akkadská říše příchod polokočovných Semitů (mezi prvními kmeny Akkadů)
- plné převzetí sumerské náboženské kultury a civilizace
- dochází ke konečnému sjednocení Akkadu a Sumeru (pomohly tomu první zákoníky)

- Babylonská říše: panovník Chamurappi: rozdělení oblasti na okresy (Chamurappiho zákoník)
- panovník dobyl Jeruzalém (zajetí Židů) a plně si podrobil Asýrii; později říše zničena Peršany (varování a odplata: „Mene tekel.“)
- Asyrská říše: skvělí válečníci, expanzivní politika i obranné války
- svá krásná města (Aššur, Káneš) však nepoužívali (pověst zvrhlého národa)
- říše stále více upadá a je ohrožována kočovníky (Skythové)

- polyteismus (silně regionálně odlišný)
- hlavní bohové: Ištar (láska a krása), Enki (voda), Šamaš (slunce), Sin (měsíc)
- psací prostředky: hliněné destičky a rákosová písátka
- klínové písmo (exportováno i do ostatních kultur)
- královská knihovna v Ninive
- okázalá architektura měst (Ištařina brána, Visuté zahrady Semiramidiny)
- stupňovité chrámové stavby zikkuraty (Ur, Uruk, Babylónská věž)
- monumentální sochařství (sochy okřídlených býků s lidskou hlavou), reliéfy, obklady
- astronomie (první kalendář), geometrie, matematika (účetnictví, šedesátková soustava, délkové a objemové míry)
- úřední záznamy, seznamy vládců, hvězdářské výpočty, uznávané chaldejské snáře

Egypt

- stát byl uzavřen v geologických hranicích (rozšíření pouští, šelmy a sloni)
- Egypt byl bohatým nalezištěm zlata a poskytoval dostatek stavebního kamene
- obyvatelstvo etnicky nejednotné
- sjednocující prvek: úcta ke starobylosti a jedinečnosti říše → důvod k přetrvání říše
- odlišný vývoj v Horním a Dolním Egyptě

- již staří Egypťané rozdělují dějiny říše podle 31 dynastií
- 3100 př.Kr. sjednotil zemi faraón Meni a založil město Mennofer
- upevňování centrální moci vládců (→ stavba prvních královských hrobek)
- 1580-1080 př. Kr.: mocenský a kulturní vrchol starověkého Egypta
- expanze a připojení dalších území: Nubie, Syropalestinská oblast
- mocenský konflikt mezi kněžími boha Amona a vládcem (Amenhotep IV. a jeho manželka Nefertiti)
- náboženská reforma: zaveden kult jednoho boha slunce (Aton – sluneční kotouč) a jeho uctívání faraómem jako nejvyšším knězem (přejmenování z Amenhotep → na Achnaton: „sloužící Atonovi“)
- tato reforma je krajně nepopulární, vládce je označen za heretika, proklet a kult Atona krátce po jeho smrti zcela upadá
- Ramesse II. Veliký bojuje s Chetity u Kadeše a uzavírá s nimi mírovou smlouvu (první v dějinách lidstva, vzájemná pomoc, vymezení sfér vlivu)
- roku 525 př.Kr. porážka a začlenění Egypta do Perské říše
- osvobozuje Egypt Alexandr Makedonský a po jeho smrti zde vládne dynastie Ptolemaiovců
- Římská říše si podrobuje zemi a dosazuje zde panovníky podle své potřeby (Julius Caesar dosazuje Kleopatru)
- poté součástí Byzantské říše, pak dobyta Araby (7.st.)

- Faraón (vtělení boha slunce na zemi, absolutní vládce-soudce-vojevůdce)
- Kněží (uctívání centrálního boha: Hór → Re → Amon)
- Vezír (nejdůležitější úředník, dohlíží na výběr daní, státní stavby atd.)
- Monarchové (z nomarchové, rodová aristokracie)
- Písaři (znalosti geometrie, vojenství, účetnictví, architektury)
- Vojáci (chov koní převzat od Hyksósů, válečné vozy, lučištníci)
- Bezzemci, otroci, zajatci

- polyteismus (mnohobožství, až 2500 bohů + domácí bůžkové)
- hlavní bohové: Re (slunce a nebes), Sobek (úrody), Anup (smrti a mumifikace), Thovt (moudrosti), Éset (lásky)
- Posmrtný život (zajištění dostatku potřeb, mumifikace → vážení srdce, za zemřelého pak žije jeho dvojník Ka)
- psací materiál: papyrus (šáchor papírodárný), stěžejní svitky z období helénského
- texty pyramid (zaklínání a modlitby) a knihy mrtvých (poučení zemřelým o posmrtném životě)
- mastaba (jednoduchá hrobka s pohřební šachtou)
- pyramidy v Gíze (Chufevova, Rachefova a Menkaurova)
- skalní hrobky (Abu Simbel) a chrámové hrobky v Údolí králů
- chrámy centrem vzdělanosti (hermetické spisy = astrologie + alchymie + magie)
- rozvinuté lékařství (podrobné anatomické znalosti), matematika, astronomie a geometrie

CHENTÉ

- ◆ oblast Malé Asie je bohaté naleziště kovů, avšak opožděný vývoj zemědělství (náhorní plošina), ohrožení od moře i ze strany horských kmenů
- ◆ hlavní město Chattušaš
- ◆ výsadní postavení král, omezen však pankušem (sněm starších), vliv má i královna
- ◆ převzetí písma a náboženských impulzů z Mezopotámie – jazyk rozluštil 1915 Bedřich Hrozný
- ◆ systém zákonů odmítal odvetu
- ◆ výsadní postavení má bůh bouře

FOINÍKIE

- ◆ rozsáhlá kolonizace Středozemního moře (pobřeží Afriky až ke Gibraltar, osada Kartágo)
- ◆ zdatní námořníci a obchodníci (cedrové dřevo, nachová červeň)
- ◆ zdokonalení písma (zjednodušený konsonantický systém, který později převzali Řekové)

PERSIE

- ◆ území říše se za největšího rozmachu rozkládalo mezi Tigridem a Indem
- ◆ hlavní město Persepolis
- ◆ král rozděljuje říši na satrapie (satrapové jako loajální úředníci zde vykonávají jeho vůli)
- ◆ budování silnic (královská cesta), zdokonalení armády (elitní tělesná garda)
- ◆ uctívání boha světla a dobra Ahara Mazda
- ◆ svět rozdělen mezi zlými démony a dobrými silami – člověk si volí, na které straně bude
- ◆ kult ohně, znovuoobnovení za proroka Zarathuštry (spis Avesta)
- ◆ později kult mnoha bohů a posvátných zvířat přenesen do římské kultury (bůh Mithra)
- ◆ monumentální sochařství (náhrobky králů tesané do skal)
- ◆ impozantní rezidence panovníků v Súsách a Persepoli (lesy sloupoví, nekončící schodiště)

PALESTINA

- ◆ období krutého nedostatku a politický neklid je donutil přesunout se do Egypta, který tuto oblast mocensky ovládl
- ◆ na uprázdněném území se usidlují Pelištejci (Filištíni)
- ◆ 13.st. př.Kr. návrat dvanácti hebrejských kmenů z Egypta pod vedením Mojžíše
- ◆ války s novými obyvateli
- ◆ období soudců (náboženský a kmenový vůdce, volený losem) – např. Josue, Debora ad.
- ◆ kolem roku 1000 př.Kr. založeno království s centrem v Jeruzalémě
- ◆ tři legendární králové Saul, David a Šalamoun (stavba Jeruzalémského chrámu, *Zed' nářků*)
- ◆ rozpad království kvůli sporům
- ◆ dvě menší: Izrael (severní, Samáří) dobyt Babylóňany a Judsko (jižní, Jeruzalém) dobyto Asyřany
- ◆ období „babylónského zajetí“
- ◆ po rozvratu Babylónské říše se směli Palestinci vrátit, ale poté byli podrobeni Římany
- ◆ četné vzpoury vedly k diaspoře (násilnému rozpustění židovského národa po všech oblastech říše)
- ◆ poté byl hlavou hebrejského světa byl velekněz, oficiálním vládcem král dosazený římským senátem a vedoucí pozici zastával římský správce
- ◆ judaismus (jediný bůh Jahve – monoteismus)
- ◆ základním spisem Starý zákon (Pět knih Mojžíšových, spisy historické, prorocké, básnické)
- ◆ mýtus o vyvoleném národě a návratu do „*země zaslíbené*“

ČÍNA

- ◆ civilizace v povodí Žluté řeky (Chuang-Che)
- ◆ 3000 př.Kr. zaznamenán růst sídlišť, odlévání bronzu, rozvoj obchodu
- ◆ ve 3.st.př.Kr. sjednotil Čínu první cisář Jing Čeng z dynastie Čchin
- ◆ z tohoto období pochází i stavba Velké čínské zdi a pověstná Hliněná armáda
- ◆ nezastupitelné místo má především obchod (bourec morušový – Hedvábná cesta)

- ◆ císař byl pokládán za Syna nebes a ztělesňoval boží řád na zemi, významný kult předků
- ◆ znalost písma (od 6 000 př.Kr., obrázkové): lyrická poezie, historiografie
- ◆ vynález stříelného prachu, kompasu, papíru, rozvinutá astronomie a medicína
- ◆ Škola jin a jang (dva protikladné principy ovládají svět, člověk musí nalézt mezi nimi cestu)
- ◆ Taoismus (mistr Lao-c') = návrat k životu v souladu s přírodou
- ◆ Konfucianismus (mistr Konfucius) = dobré vztahy k lidem, ohledy, úcta, pochopení

INDIE

- izolována geograficky (vysoká pohoří)
- v povodí řeky Indus a Ganga v tzv. Pětiríčí (Panžáb)
- města Harappa a Mohendžo-daro
- nebývale vyspělá (pravoúhlé ulice, nerozluštěné písmo, komfortní vodní kanály a záchody)
- působí jako jednotný civilizační celek (např.u všech staveb je používán stejný druh cihel)
- rozdělení obyvatel do čtyř kast
  1. bráhmani – kněží
  2. kšatrijové – vládci a členové ozbrojených družin
  3. vaišjové – zemědělci, řemeslníci, obchodníci
  4. šúdrové – nádeníci, „*nedotknutelní*“
- nejlepší panovník Ašóka (3.st.př.Kr.), který sjednotil stát a provedl řadu reforem (zakládání nemocnic, cest, podpora náboženství atd.)
- buddhismus (od prince Síddharty Gautamy 560 – 480 př.Kr.) = život je utrpení, jediná cesta je oproštění od jeho svodů a osvobození v nirváně (duchovním probuzení)